Om de kwaliteit van het bestaan

Aan de orde is de nieuwe *studie van de Dr. Wiardi Beekman Stichting,* getiteld *'Om de kwaliteit van het bestaan,* die wordt ingeleid door *drs. J. M. den Uyl.*

'De benaming "kwaliteit" in de titel lijkt niet gelukkig gekozen, daar deze term teveel wordt verbonden met de reclame voor kruideniersartikelen e.d.', zo luidt een amendement van Amsterdam-Osdorp op het ontwerp-verkiezingsmanifest. Ik moet me die opmerking aantrekken, want mijn onderwerp luidt gelijk. Maar ik vind die verbinding met kruidenierswaren nog zo gek niet. Ik vind de kwaliteit van kruidenierswaren een heel belangrijke zaak. De kruidenier is de man, die de kruiden en specerijen levert, dat wat geur en smaak geeft aan het menu en dat is precies hetgeen, waar mijn onderwerp over handelt.

Wie in de wereld van de middenstand geen onbekende is, weet, dat er de laatste jaren een verschuiving is in de vraag van het goedkope naar het betere produkt. Men betaalt liever een paar centen meer als men maar weet dat men iets van behoorlijke kwaliteit krijgt. En dat geldt evenzeer of het nu erwten, jurken, een fiets of een kampeertent betreft. Het publiek, zegt de winkelier, is kritischer geworden. Het stelt hogere eisen, het slikt niet alles meer. Nu er weer van alles te krijgen is en de mensen van tijd tot tijd wat geld op zak hebben, worden er kennelijk andere maatstaven aangelegd. Waar vroeger genoegen mee genomen werd, wordt nu terzijde geschoven. Niet alleen zijn de eisen hoger geworden, er zijn nieuwe behoeften opgekomen. We kijken met andere ogen. Neem deze zaal, waar zoveel herinneringen aan verbonden zijn, het laat zich begrijpen dat de Haagse partijgenoten hem hebben willen versieren, want hij is barbaars lelijk, een dierentuin onwaardig.

Als ik dit alles wat plechtstatiger omschrijf, dan constateer ik, dat in de afgelopen tien jaren, sinds de Korea-crisis in '52 overwonnen werd, het reële inkomen per hoofd van de bevolking met niet minder dan 40 pct. is gestegen. Dat voorzover *welvaart* aanduidt de verhouding tussen behoeften en de middelen tot bevrediging daarvan, de welvaart steeg. De welvaartsgroei van de afgelopen periode, sneller en aanhoudender dan in enig voorafgaand tijdperk, heeft ons individuele bestaan beïnvloed. De levensstijl en de instelling tegenover mensen en maatschappelijke verschijnselen veranderden onder invloed van ruimere bestedingsmogelijkheden. In de laatste tien jaar kwamen er een half miljoen personenauto's, een miljoen bromfietsen, bijna anderhalf miljoen televisietoestellen bij. Er was ondanks de economische terugslag in 1957 en 1958 een vrijwel volledige

werkgelegenheid. De angst voor werkloosheid week terug. Onderwijs- en ontwikkelingsmogelijkheden breidden zich uit. Het percentage van alle 15-jarigen, dat volledig dagonderwijs geniet, steeg van 44 pct. in 1953 tot 56 pct. in 1958. De uitzichtloosheid van de vooroorlogse samenleving, waar de jeugd geen perspectief had, heeft plaatsgemaakt voor een samenleving, die om arbeidskrachten vraagt en promotiekansen biedt.

Welnu, dat proces van economische vooruitgang gaan we in de maatschappij, precies als in de winkel, met andere ogen bekijken. Precies als bij de erwten en jurken, vragen we om een betere kwaliteit. Veel van wat vroeger op de koop toe genomen werd, aanvaarden we nu niet meer. Achterstanden en tekorten, die in een samenleving, kampend met periodieke crises en massa-werkloosheid als bijkomende misère, werden aanvaard, zijn nu onverdraaglijk geworden. Hebt u zich wel eens afgevraagd, hoe het komt dat in die vooroorlogse wereld nauwelijks gesproken werd over de tegenstelling tussen de arme en de rijke landen, over de honger, de ondervoeding en het gebrek in twee-derde van de wereld, hoewel die tegenstelling ook toen bestond? Sinds in 1948 die bewonderenswaardige president van de Verenigde Staten, Harry S. Truman, zijn befaamde punt IV, de hulp aan de onderontwikkelde landen, proclameerde, is de gedachte van deze hulp langzamerhand gelukkig gemeengoed geworden, omdat — eindelijk — de westerse samenleving, niet meer geteisterd door crisis en werkloosheid, de rust en de ruimte vond om zich rekenschap te geven van de zoveel grotere nood elders.

Hebt u zich wel eens afgevraagd hoe het mogelijk was dat wij de invaliden in onze samenleving zolang op bijna krepeer-uitkeringen hebben laten zitten om ze nu — gelukkig — met een interim-regeling te helpen?

Als we anno 1963 spreken over de kwaliteit van het bestaan, dan bedoelen we daar niet anders mee dan het *aanleggen van socialistische maatstaven* van vrijheid en gelijkwaardigheid aan een samenleving, die over het technisch vermogen en de economische kunde beschikt om op steeds groter schaal goederen en diensten te produceren. De maatstaven en normen zijn niet veranderd, maar in een bestel, waarin voldoende werkgelegenheid bestaat en het gebouw van de sociale zekerheid onder de kap is, moeten we die maatstaven anders, ik zou willen zeggen scherper, en strenger hanteren dan toen de arbeidersmassa blij was dat er werk was en tenminste brood op de plank.

Ook als socialistische beweging moeten we vandaag méér eisen dan gisteren, we

moeten open oog hebben voor nieuw opgekomen behoeften, scherper stelling nemen tegen tekorten, die gisteren niet opvielen, maar vandaag onrecht betekenen.

De tijd ligt nog maar kort achter ons, dat een vakantierecht van vier dagen, van één week als een sociale verworvenheid werd beschouwd. In het Frankrijk van de Gaulle is vandaag een wettelijke regeling van een betaalde vakantie voor de industrie-arbeiders van vier weken aan de orde.

Dat is geen zaak van ongeremd toegeven aan een zinloos verlangen naar meer en meer materiële consumptiegoederen, het is juist omgekeerd een bewust afstemmen van de produktie van goederen en diensten op het voorzien in essentiële behoeften, waar nood en tekort heersen; een aanwenden van produktieve capaciteit zodanig, dat menselijke ontplooiing in vrijheid er het meest mee gebaat is.

De *politieke* vorm waarin deze opgave zich voordoet, is de beslissing over de besteding van de welvaartsgroei, ofwel van de toeneming van het nationaal in komen. De jaarlijkse groei in de afgelopen tien jaar bedroeg gemiddeld 5 pct. Dat is uitzonderlijk hoog. De verwachting is, dat ook zonder ernstige economische verstoringen dit groeitempo niet onverzwakt kan worden volgehouden. Met een toeneming van 4 pct. per jaar zouden we voor ons land en de landen van de EEG reeds heel gelukkig mogen zijn. Het zou betekenen, dat in 1970 het nationaal inkomen 33 pct. hoger zou liggen dan in 1963 ofwel dat we in 1970 als Nederlands volk in prijzen van nu in 1970 16 miljard meer te besteden hebben. Waar aan willen we die 16.000 miljoen, ofwel ƒ 1500,— per persoon extra besteden?

Wie krijgt er het meeste van in handen? *Hoe* worden ze op de meest recht vaardige manier verdeeld? *Op welke manier* dragen ze het beste bij tot vergroting van het levensgeluk, tot gelijkheid van kansen, tot oplossing van het sociale vraag stuk in wereldverhoudingen, tot de groei van een land waar het goed wonen is, tot het scheppen van nieuwe schoonheid, kortom, hoe dragen ze bij tot verhoging van de kwaliteit van het bestaan?

Het zijn deze vragen, die ik nader wil bespreken. Het antwoord is bepalend voor de politiek, die wij ons voorstellen, dat de komende jaren gevoerd moet worden. Het antwoord kan niet gegeven worden zonder ons rekenschap te geven van de wijze waarop wij ons voorstellen de toeneming van het nationale inkomen te besteden.

Die besteding wordt thans in de eerste plaats bepaald door *het inkomen* dat voor particuliere consumptie beschikbaar is en dat inkomen is nog altijd bijzonder ongelijk

verdeeld. Het is niet waar, wat ook in onze kring wel eens wordt gesteld, dat de *inkomensverschillen* in het geheel niet zijn verminderd. Over langere perioden beschouwd is er wel terdege een vermindering. Ruwweg kan men stellen, dat de inkomensverschillen 100 jaar geleden twee maal zo groot waren als nu en dat de huidige verschillen een-vijfde geringer zijn dan in de vooroorlogse jaren.

Niettemin zijn de verschillen nog ontstellend groot. De groep met een inkomen boven de ƒ 15.000,—, die 3 pct. van het totaal aantal belastingplichtigen vormt, legde in 1957 beslag op ongeveer 20 pct. van het totale inkomen. Daartegenover had in datzelfde jaar ondanks de AOW-uitkering nog 28 pct. van de gepensioneerden, ofwel 250.000 personen, een inkomen beneden ƒ 2.000,—. De grote inkomensverschillen worden, gelijk bekend, verscherpt door de grote *vermogensverschillen.* Nog altijd beschikt niet meer dan 1 pct. van de totale bevolking over de helft van het totale belaste vermogen. Zeker, ook de vermogensverdeling is waarschijnlijk iets gelijkmatiger dan vóór 1940, de cijfers over de aantallen miljonairs ten spijt, want gemeten in gelijke koopkracht is het aantal miljonairs nu aanzienlijk geringer dan in de vooroorlogse jaren.

De samenval van onbelaste vermogenswinsten en hoge inkomens vormt een schril contrast met de mondjesmaat, waarin een groot deel van onze bevolking amper aandeel krijgt in de welvaart. Men late zich daarbij niet op een dwaalspoor brengen door suggesties van uitbundige consumptievormen onder trekkers van lagere en middelbare inkomens. Een dergelijke suggestie ging bij voorbeeld uit van een publikatie van het CBS, waarin te lezen viel dat 65 pct. van alle personenauto's in het bezit waren van inkomenstrekkers beneden ƒ 10.000,—, zij het dan vooral tweedehands auto's. Maar als men de cijfers wat preciezer bekeek en rekening houdt met de personenauto's voor rekening van bedrijven, bleek dat de 8 pct. inkomenstrekkers met een inkomen *boven* ƒ 10.000,— beschikte over 48 pct. van alle personenauto's en dat zegt iets meer over de werking van de bestaande inkomensverschillen.

Verkleining van inkomens- en vermogensverschillen zal onverminderd op de agenda moeten staan, wil iets meer van gelijkwaardigheid in gelijke kansen bij de besteding van het nationaal inkomen terechtkomen. Maar we weten tegelijk, dat de mogelijkheid om grotere gelijkheid te bereiken via loon- en prijs- en belasting- politiek beperkt is. Zonder een hardnekkig vasthouden aan het gebruik van deze middelen, terwille van een grotere gelijkheid, zou de ongelijkheid toenemen. Maar een verder terugdringen van de ongelijkheid

is afhankelijk van structureel dieper ingrijpende maatregelen van de overheid.

De afgelopen jaren is, als ik het goed zie, de strijd over de principiële aanvaardbaarheid van de rol van de overheid in het sociale en economische leven iets naar de achtergrond gedrongen. Ze wordt althans minder principieel gevoerd en meer op praktische argumenten bevochten. Dat is winst. Daarbij mag echter niet worden vergeten, dat de wetgevende en verzorgende taak van de overheid van beslissende betekenis blijft, mede voor het verkrijgen van grotere gelijkwaardigheid. Want de voorzieningen, die de overheid treft, staan in beginsel allen ter beschikking en van vele taken die de overheid uitvoert kan zelfs worden getuigd, dat de lagere inkomensgroepen er meer van profiteren dan de hogere.

Wanneer de laatste jaren de *voorrang van gemeenschappelijke voorzieningen* tegenover particuliere consumptie en particuliere investeringen door ons met steeds grotere klem naar voren wordt gebracht, dan gebeurt dat mede omdat dan meer en beter onderwijs, door voorzieningen ten behoeve van bejaarden, door subsidies aan de gezondheidszorg, door aanleg van sport- en recreatiegelegenheden, de gelijkwaardigheid wordt bevorderd.

Wanneer we opkomen voor de gemeenschappelijke diensten, voor het op peil houden van de overheidsdiensten, voor meer investeringen ten behoeve van de volkshuisvesting, het onderwijs, de cultuur, de gezondheidszorg, het verkeer en de recreatie, dan gebeurt dat nog *om een andere reden.* Er werken namelijk in onze maatschappij krachten, die kunnen leiden tot een achterstand in deze voorzieningen, indien aan deze krachten geen tegenweer geboden wordt.

In ons produktieproces bestaat de natuurlijke neiging tot een concentratie op de produktie van die goederen, die met de grootste winst kunnen worden vervaardigd. Dat zijn de bedrijfstakken, waar grote en snelle produktiviteitsstijgingen mogelijk zijn. Onze *technologische* kennis neemt volgens schatting van deskundige Amerikaanse instellingen van jaar tot jaar met niet minder dan 20 pct. toe. Die toeneming van technologische kennis leidt tot produktiviteitsstijgingen in de massa-consumptiegoederenindustrie van soms 5 a 10 pct. per jaar. Ze leidt daar ook tot grootscheepse investeringen, die rendabel gemaakt moeten worden door afzet van deze produkten met alle middelen, waarover het moderne reclamebedrijf beschikt. Daartegenover biedt de sector van de dienstverlening veel geringere mogelijkheden tot produktiviteitsvergroting. Ze is in vele sectoren van de particuliere sfeer veel minder aantrekkelijk voor investeringen dan de massa-produktie en in de overheidssfeer betekent

het dat de gemeenschappelijke voorzieningen relatief duurder worden, want de lonen en salarissen moeten immers het verloop volgen van de particuliere industrie.

Iedereen die in de overheidssector werkzaam is, weet dat de stijging van lonen en salarissen daar niet ten volle gecompenseerd kan worden door produktiviteitsstijging.

Van dit verschil in kostenverloop tussen de massafabricage en dienstverlening, dreigen de gemeenschappelijke voorzieningen de dupe te worden.

Willen we voorkomen dat het dienstbetoon in onze samenleving afbrokkelt, dat de gemeenschapsvoorzieningen achterop raken bij de particuliere welvaartsgroei, dan zullen we er meer geld voor over moeten hebben. Dan zal de overheid ervoor moeten waken dat de 600 miljoen gulden, die in ons land worden besteed voor reclame voor particuliere produkten, het bestedingspatroon niet verder scheef trekken. Het gaat daarbij niet alleen om de zo noodzakelijke bescherming van de consument, bij het verbruik van goederen van de massa-industrie, het gaat evenzeer om het veilig stellen van de gemeenschapsvoorzieningen door het reserveren van de middelen en de mankracht in het geheel van onze nationale middelen, ten behoeve van die gemeenschapsvoorzieningen.

Ons technisch-economisch vermogen is groot genoeg om ieder burger een redelijk levenspeil te bezorgen, de groei van de levensstandaard lijkt verzekerd. Maar van welke levensstandaard? In de geduldige cijfers van het nationale inkomen telt de elektrische tandenborstel evenzeer als de verpleeghulp, de reclame-uitgaven voor het definitieve kalmeringsmiddel evenzeer als de entreeprijzen voor de schouwburg, het commissarissentantième evenzeer als de blindenrente. Groei van het nationale inkomen per hoofd van de bevolking op zich zelf is geen waarborg voor het welzijn, voor de verbetering van de kwaliteit van het bestaan. Daarom manifesteert socialistische politiek in de huidige fase van de economische ontwikkeling, die de industriële landen nu zijn binnengetreden, zich in een bewuste keuze van de besteding van de toeneming van de welvaart. Doen we deze keuze niet, laten we de ontwikkeling op zijn beloop, dan laten we in feite het bestedingspatroon dicteren door de technische ontwikkeling. ‘We zijn bezig het gevaarlijke bijgeloof in het leven te roepen dat de economie het lot en niet het instrument van de mens is,’ zei een Amerikaans socioloog.

In onze maatschappij is het grote probleem niet het economische vraagstuk meer, hoe de machine draaiende te houden onverschillig wat er uit komt, maar het politieke vraagstuk, hoe de produktie zo goed mogelijk af te stemmen op het algemeen welzijn.

We nemen waar, dat in de dienstverlening door de overheid en particulieren soms grotere tekorten zijn waar te nemen dan zich voordeden toen het gemiddelde welvaartspeil lager lag. De uitbreiding van de woningvoorraad heeft geen gelijke tred gehouden met de behoefte aan nieuwe woningen, gevolg van de bevolkingsgroei, maar vooral ook van een gewijzigde bevolkingssamenstelling en van andere levensgewoonten. De behoefte aan een betere kwaliteit van woning is niet opgevangen. Duurzame consumptiegoederen, die een bepaald levenspeil suggereren, worden vaak ondergebracht in krotten. In de maatschappelijke diensten, bij de verpleging van zieken en gebrekkigen, doen zich vaak tekorten voor die een schrijnend karakter hebben, vooral wanneer daar tegenover staat een overvloedig aanbod ter bevrediging van luxe behoeften. Het openbaar vervoer is sterk ten achter gebleven bij de ontwikkeling van het verkeer met particuliere auto's. De wegenaanleg hield geen gelijke tred met de groeiende verkeersintensiteit. Het politietoezicht bleef beneden de eisen, opgeroepen door het groeiend verkeer. De verbetering van de gezondheidszorg heeft geleid tot een nog steeds voortgaande stijging van de gemiddelde levensduur. Het aandeel van de bejaarden in de totale bevolking neemt voortdurend toe. Verbetering van de gezondheidszorg heeft mede als consequentie het treffen van kostbare voorzieningen terwille van de groeiende groep hulpbehoevende bejaarden.

De verkorting van de arbeidsduur schept de behoefte aan voorzieningen die een plezierige en zinvolle besteding van de vrije tijd mogelijk maken, onverschillig of dit nu het tweede of derde televisienet is, dan wel bosaanleg, wegenverbetering, verenigingsgebouwen of sportaccommodatie. Maar ook de verworvenheid van de grotere vrije tijd en van de daarmee binnen bereik gekomen goederen staat onder druk van ontoereikende openbare voorzieningen.

Onze zich ontwikkelende samenleving kenmerkt zich door disharmonieën. Er is een grote ongelijkheid in de verdeling van het particulier beschikbare inkomen en ongelijkheid in de verdeling van het inkomen, beschikbaar voor particuliere bestedingen enerzijds en voor gemeenschappelijke voorzieningen anderzijds. De welvaartsstaat, waarin de overheid streeft naar volledige werkgelegenheid en een betere verdeling van het inkomen, kan geen eindstation zijn. Nodig is een aanpak, die de immanente krachten van de huidige welvaartsgroei weet te controleren en te richten op vergroting van het gemeenschappelijk welzijn, waarin er evenwicht zal bestaan in de gemeenschappelijke voorzieningen en die in

de particuliere sector.

Wat zijn nu de consequenties van een dergelijke situatie voor de besteding van het toekomstige nationale inkomen? Ik noemde zo straks een toeneming van het nationaal inkomen tot 1970 met 33 pct., uitgaande van 1963. Willen wij in deze periode een verschuiving bewerkstelligen in de besteding, zodat een groter welzij resulteert, dan zal daarvoor betaald moeten worden, of' wil men, offers gebracht. Dat is geen vrolijke bezigheid. Voorop staat dat een groeiend bedrag aan particuliere investeringen nodig zal zijn om de economische groei te verzekeren. Het vraagstuk *waar de particuliere investeringen zullen moeten plaatsvinden* om he hoogste rendement af te werpen, is in de eerste plaats een zaak van ondernemingsbeslissingen, echter binnen daarvoor door de overheid te stellen kader. Dat dit in toenemende mate een Europese overheid zal moeten zijn is duidelijk. We hopen vurig, dat binnen een grote EEG een planmatig economisch beleid de investeringen op Europees niveau zal coördineren. Vervolgens zal de ruimte voor vergroting van de particuliere consumptie moeten worden afgewogen tegen aanspraken die uit hoofde van de uitblijving van de gemeenschapsvoorzieningen op de toeneming van het nationaal inkomen moeten worden gelegd.

Wat zijn die aanspraken?

Ten eerste: Een vergroting van de voor de *woningbouw* beschikbare middelen. We weten, dat de huidige omvang van de woningbouw niet gering is, maar mede door de ontoereikende organisatie van het bouwbedrijf onvoldoende om ons in de kortste tijd van de woningnood af te helpen. Eerste voorwaarde is een beter woningbouwbeleid.

Als we bereid zijn de investeringen in de woningbouw met 100 à 200 miljoen per jaar sneller te laten stijgen dan de groei van het nationaal inkomen, zal het mogelijk zijn de woningkwaliteit met plm. 20 pct. te verhogen. Het is in een land waar er elk jaar bijkans 100.000 auto’s bijkomen, onaanvaardbaar dat er woningen worden gebouwd zonder voldoende geluidsisolatie, vier en meer woonlagen zonder lift, woningen zonder centrale verwarming. Wij bouwen voor de toekomst. Onze kinderen zullen voor een groot deel moeten wonen in huizen, die wij nu bouwen. Laten we ze bouwen in overeenstemming met het technisch-economisch vermogen van deze tijd.

De overheidsuitgaven voor *onderwijs* zijn de laatste jaren gestegen van rond 3,5 tot 5,5 pct. van het nationaal inkomen. Dat is verheugend, maar we moeten ermee rekenen dat deze stijging zich verder zal hebben voort te zetten. Het percentage 15- tot 18-jarigen dat

volledig dagonderwijs ontvangt zal verder toenemen. We moeten dat toejuichen en tot leerplicht komen voor alle 15-jarigen ten behoeve van bredere vorming. Dat is een kostbare zaak, niet alleen omdat de overheid investeringen voor scholenbouw daardoor toenemen, maar ook vanwege de belangrijke produktiederving, die daarmee gepaard gaat. De keus kan echter niet moeilijk zijn. Het produktieverlies dat we nu lijden, zal ruimschoots worden goedgemaakt door de grotere produktiestijging, die mogelijk wordt als straks beter gevormd mensen beschikbaar komen, ook voor het produktieproces.

Bovendien, er is op de lange duur gezien geen beter middel om de inkomen verschillen te verkleinen en de laagstbetaalden op te trekken dan het beter uitrusten van juist die grote groep van veelal minder-begaafden, die nu nog op hun veertiende jaar het bedrijfsleven binnentreden.

Met een verdere groei van de 15- tot 18-jarigen die dagonderwijs genieten en gelet op de noodzakelijke groei van de investeringen in het wetenschappelijk onderwijs, moet gerekend worden op een groei van de uitgaven voor onderwijs tot plm. 7 pct. van het nationaal inkomen in 1970.

Een structurele verhoging van de *AOW* is een zaak van herverdeling van het inkomen tussen werkenden en niet meer werkenden, die geen extra beslag op c[missing] nationale middelen behoeft te betekenen, al zal de wijze van financiering van deze verhoging wel van grote betekenis zijn voor de verdeling van het beschikbare inkomen.

Met het inlopen van de achterstand op het terrein van de verpleging van langdurig zieke en geestelijk gestoorde bejaarden en van de geestelijke gezondheidszorg in het algemeen zullen eveneens vele tientallen miljoenen aan jaarlijkse investeringen gemoeid zijn. De kosten van de gezondheidszorg zijn in percenten van het nationaal inkomen over de afgelopen tien jaar met ongeveer 1 pct. van het nationaal inkomen gestegen. Met een verdere stijging moet rekening worden gehouden.

De achterstand in de verkeerssector is van die aard, dat volgens een daarover handelend rapport van de Mij. van Handel en Nijverheid een tot 1970 oplopend bedrag van rond een half miljard extra nodig zal zijn om de wegenaanleg enigszins gelijke tred te doen houden met de snel groeiende verkeersintensiteit en verkeerssonveiligheid.

Voor *sportvoorzieningen en recreatievoorzieningen* zal, oplopend tot 1970, 100 miljoen ’s jaars meer nodig zijn om achterstand in te lopen. Men kan hier gemakkelijk wat sceptisch tegen aankijken, maar het feit, dat er tienduizenden kinderen in ons land helemaal geen

lichamelijke opvoeding krijgen omdat er geen gymnastieklokalen zijn, dat er een tekort is van rond 2000 gymnastieklokalen, is een beschamende situatie in een land met 1.3 miljoen t.v.-toestellen.

Naast deze aanspraken voor gemeenschappelijke voorzieningen zouden we bij de toeneming van het nationale inkomen nog andere aanspraken willen leggen.

In de eerste plaats de internationale hulpverlening. Ze bedraagt op het ogenblik rond 350 miljoen, ofwel 0,7 pct. van het nationale inkomen. We weten dat het onder andere door de Socialistische Internationale reeds jaren terug gestelde streefcijfer 1 pct. is. Deskundigen, onze partijgenoot Tinbergen voorop, zijn het erover eens, dat willen we de kloof tussen de arme en de rijke landen niet wijder laten worden, een opvoering tot 2 pct. van het nationale inkomen noodzakelijk is. Met een hulp van 2 pct. door het Westen als geheel zou op den duur kunnen worden bereikt, dat de verschillen althans niet groter worden. Daarmee zal opnieuw een extra beslag op basis van het nationale inkomen in 1970 zijn gemoeid.

Verkorting van de arbeidsduur blijft op de agenda. Terecht heeft het NVV gesteld, dat de vijfdaagse werkweek met een 9-urige arbeidsdag alleen als een tussenoplossing kan worden beschouwd. De 9-urige arbeidsdag heeft grote bezwaren en een verkorting tot 8 1/2 uur zal stellig te zijner tijd moeten worden gerealiseerd. De produktiederving, die daarmee gepaard zal gaan, valt niet bij benadering te schatten. Ze zal sterk afhangen van de sociale en bedrijfsorganisatorische omstandigheden, waaronder ze haar beslag krijgt.

Overzien we het geheel van deze aanspraken, dan is duidelijk, dat een realisering van extra-investeringen voor de woningbouw, de gemeenschapsvoorzieningen en de internationale hulpverlening een beperking betekent, zowel van de mogelijkheid van arbeidstijdverkorting als van de verruiming van de particuliere consumptie. In verband hiermee dient ook de aanspraak op belastingverlaging in de beschouwing te worden betrokken.

Het zal duidelijk zijn, dat bij een opvoering van het niveau van de overheidsinvesteringen en van de internationale hulpverlening weinig ruimte blijft voor een algemene verlaging van het niveau der belastingen. Belastingen moeten zo laag mogelijk zijn, maar men moet kiezen, of het een of het ander. Wij kiezen voor een uitbreiding van de gemeenschappelijke voorzieningen en een vergroting van de internationale hulpverlening.

Dat sluit veranderingen in de structuur en de druk der belastingen niet uit, ma wel de reclame-idee van minister Zijlstra, dat het mogelijk zou zijn, het algemene welzijn te

vergroten en tegelijk het aandeel der belastingen in het nationale inkomen systematisch te verlagen.

Als de opvoering van de overheidsinvesteringen op basis van 1970 wordt gesteld op rond 1 miljard, de internationale hulpverlening wordt opgevoerd en arbeidstijdverkorting geleidelijk wordt ingevoerd, blijft er bij de geschatte grootte van het nationale inkomen een ruimte voor verhoging van de particuliere consumptie met 15 à 20 pct. Dat is niet onaanzienlijk minder dan de stijging die in de afgelopen tien jaar ten behoeve van de particuliere consumptie heeft plaatsgevonden, maar het is niettemin een redelijk perspectief. En daarmee hebben we on prioriteiten bepaald.

Het bepalen van prioriteiten behoort tot de essentiële taken van de politie partij. Met graagte citeer ik in dit verband een rapport van het College van Advies van de Anti-Revolutionaire Partij:

‘Het behoort tot de eerste verantwoordelijkheid van hen die met de onderhavige vraagstukken bezig zijn, de keuzemogelijkheden onder het oog te zien. In het k:iezen tussen alternatieven en het opstellen van een prioriteit zal eerst goed uitkomen welke waarde wij hechten aan de zaken die wij bepleiten en in hoeverre het ons ernst is met het stellen van allerlei eisen en wenselijkheden. Het gaat immers niet aan, een reeks van op zichzelf even wenselijke zaken te eisen zonder enige prioriteit aan te wijzen, indien die zaken nu eenmaal niet tegelijk te verwezenlijken zijn. Zo is het niet met een verantwoord politiek optreden te rijmen, als men tegelijk met allerlei wensen ten aanzien van verhoging van uitgaven voor overheidsvoorzieningen de eis tot belastingverlaging stelt. De overheid zou het dan maar moeten uitzoeken! Een politieke groep echter, die er niet in slaagt de wensen en verlangens van allerlei groepen en individuen in het licht van hoger norm te ordenen en harmoniseren, toont de onwil of onmacht zijn politieke beginsel in praktijk brengen.

Het aangeven van prioriteiten en het verdedigen daarvan tegenover andere groeperingen, behoort tot een van de belangrijkste taken van een politieke partij.

Wij kunnen als politieke partij niet ontkomen aan een keus bij de besteding van de toeneming van het nationaal inkomen.

Ik heb slechts één aspect van de politiek van de komende jaren behandeld. Ik heb niet gesproken over de donkere wolken aan de conjuncturele horizon, over economische middelen om een verschuiving in het bestaande bestedingspatroon als ik bepleitte, te bewerkstelligen. Dat vereist verdergaande structurele hervormingen.

De opstelling van een plan voor onze gehele economie op lange termijn noodzakelijk; de integratie van een dergelijk plan in het economisch beleid van de EEG evenzeer. Nederland is zeer afhankelijk van de ontwikkeling van zijn export. Heel de problematiek van de machtspositie van de particuliere massa-industrie in ons economisch bestel is uitsluitend doelmatig aan te vatten vanuit een planmatig Europees beleid.

Een grotere openheid van de onderneming op nationaal niveau tot stand brengen in het kader van een hervorming van de structuur van de onderemi[missing] blijft een schimmige zaak als zij niet de aanvulling vindt op Europees vlak.

Uitvoering van een bestedingsprogram vooronderstelt een duidelijke prioriteit bepaling in de ontwikkeling van de overheidsuitgaven.

Wat ik beklemtoonde is niet meer dan één aspect in de ontwikkeling van onze samenleving. De technisch-economische mogelijkheid tot een voortgaande snelle verhoging van de welvaart is aanwezig en daarmee de noodzaak daarin een keuze te doen. Die keuze ligt er, zij is tegelijk een uitdaging.

Ze houdt in een beperking van de groei van de particuliere consumptie. Als wij dit stellen, dan leggen we daarmee tegelijk een zwaarder gewicht op de noodzaak van groter gelijkheid in de verdeling van het beschikbare inkomen. Vermogensaanwasbelasting, verhoging van de belasting op de verwerving van grote vermogens buiten de rechte lijn, afroming van de winsten van de grondspeculanten, een systeem van winstdeling dat zoden aan de dijk zet, het zijn de logische aanvullingen van een bestedingsprogram als werd bepleit.

Als dat program wordt verwerkelijkt, zal wellicht de toeneming van het aantal auto's iets minder snel gaan, er zullen naar verhouding minder woningen in de vrije sector worden gebouwd, de consumptie van luxe goederen zal worden afgeremd, maar de jeugd zal beter toegerust worden, er zullen betere woningen worden gebouwd, meer gymnastieklokalen komen, voor de zieke bejaarden zal ruimte komen in verpleegtehuizen, de sportverenigingen zullen hun wachtlijsten zien inkrimpen. Ik dacht, dat voor ons als socialistische partij de keus niet moeilijk kan zijn.

Die keus zullen wij hebben te doen in de vaststelling van het verkiezingsprogram, dat zijn consequenties heeft voor de besteding van de groei van het nationaal inkomen. Die keus zullen wij elk jaar weer hebben te maken in ons politiek beleid.

In de dertiger jaren heeft onze beweging gekozen toen het ging om het kernprobleem

van de samenleving in die periode: de bestrijding van de werkloosheid en het totstandbrengen van volledige werkgelegenheid.

In onze tijd heeft de partij te kiezen in een niet minder wezenlijk vraagstuk, nl. welke wijze van leven willen wij tot stand brengen door onze beïnvloeding en onze keuzebepaling van de groei van het nationale inkomen.

Keynes schreef:

'We zullen in staat zijn ons te bevrijden van vele van de pseudo-morele beginselen, die ons gedurende 200 jaar hebben achtervolgd en waardoor we enkele van de naarste, menselijke eigenschappen, het aanzien hebben gegeven van de hoogste deugden. Allerlei sociale gebruiken en economische praktijken bij het zakendoen, allerlei beloningen en straffen in het bedrijf, die we tot elke prijs in stand houden, zullen we dan weg kunnen doen.'

Het is het perspectief van een voortgaande ontwikkeling van onze maatschappij-orde. Vandaag is aan de orde, dat wij de bereidheid hebben daarin te kiezen.

Ik heb voor u een schets gegeven van de keuze, die naar het mij voorkomt een socialistische partij niet moeilijk behoeft te vallen.

De *Voorzitter* dankt pg. Den Uyl voor zijn inleiding en vraagt aandacht voor het feit, dat Den Uyl in verband met zijn benoeming tot wethouder in Amsterdam zijn functie van directeur van de Dr. Wiardi Beekman Stichting heeft neergelegd.